

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Kompenzace újmy obětem trestné činnosti

Trestní právo je jedním z odvětví práva veřejného, jeho účelem je chránit práva a oprávněné zájmy osob, společnosti a státu před trestnými činy. Ne tedy vždy, ale velmi často je spácháním trestného činu poškozena i konkrétní osoba. Ačkoli není primárním cílem trestního práva kompenzovat oběti její újmu, české trestní právo tento institut zná.[1]

Podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu je poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit vzniklou újmu.[2] O tomto trestní soud rozhoduje v takzvaném adhezním řízení, které je nedílnou součástí řízení trestního. Subjektem adhezního řízení, o jehož nároku na náhradu újmy se rozhoduje, je pouze ten poškozený, který včas a řádně uplatnil nárok proti obviněnému. Cílem adhezního řízení je, aby byl současně s trestním stíháním obviněného rozhodnuto i o nároku poškozeného na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Ale pouze v případě, pokud nějaké osobě byla stíhaným skutkem majetková škoda nebo nemajetková újma způsobena, nebo se pachatel na její úkor bezdůvodně obohatil. Soud sice rozhoduje o uplatněném nároku podle hmotněprávních předpisů jiných než trestních (zejména podle občanského zákoníku, zákoníku práce atd.), ale procesním postupem podle trestního řádu.

Adhezní řízení má pro poškozeného význam především z hlediska rychlosti rozhodnutí o náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení.[3] Zároveň také nevyžaduje od poškozeného zvláště vysoké výdaje (zejména v podobě soudního poplatku), nezatěžuje ho důkazním břemenem (na rozdíl od řízení občanskoprávního) a zároveň rozhodnutí o povinnosti obžalovaného nahradit majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem nebo vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem doplňuje preventivně-výchovné působení uloženého trestu.[4]

Újma a škoda

Újmou se rozumí zásah do práv a právem chráněných zájmů poškozeného. Újma je jakákoli ztráta, kterou poškozená osoba utrpí. Pro právo je však relevantní pouze újma na právem chráněném statku - majetkovém nebo nemajetkovém, proto rozlišujeme dvě její formy. V první řadě (častěji) se jedná o újmu majetkovou, trestním řádem označovanou jako škoda, kterou občanský zákoník vymezuje jako ztrátu na jmění.[5] Naopak druhá forma újmy, nemajetková se neprojevuje ve snížení jmění, protože je újmou nemateriální a vzniká narušením integrity člověka.[6]

Oběť nebo poškozený

Trestní řád přiznává práva, včetně práva na náhradu újmy v trestním řízení poškozenému (§ 43 trestního řádu). Hranice oddělující pojmy poškozený a oběť je častokrát nejasná, neboť tyto pojmy se v mnohém překrývají. Právě poškozený je stranou řízení a je nadán procesními právy, zatímco pojem oběť zdůrazňuje především újmu, jež byla osobě trestným činem způsobena.

Újma obětí trestné činnosti je vnímána jako objektivní hledisko a není tedy třeba, aby ji oběť jako újmu pocítovala, nebo aby ji i vnímala. Status oběti trestného činu se přizná každé osobě, která se sama cítí být obětí spáchaného trestného činu. To však platí pouze, pokud později nevyjde najevo opak nebo pokud nejde zjevně o zneužití postavení oběti. Skutečnost, zda byl pachatel vypátrán nebo

odsouzen, nemá na postavení oběti vliv. Podstatné není ani to, zda byl pachatel činu v době spáchání trestně odpovědný. Zatímco poškozeným může být každá osoba, tedy i právnická, obětí dle zákona o obětech může být pouze fyzická osoba.

V ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu je pak vymezen pojem poškozeného jako strany v trestním řízení (§ 12 odst. 6 trestního řádu). Poškozeným se rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Z uvedených definic plyne, že oběť trestného činu zpravidla bude mít i postavení poškozeného v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného (oběť) o jeho právech poučit a poskytnout mu všestrannou možnost k jejich uplatnění.

Každý poškozený, bez ohledu na možnost žádat náhradu škody, má podle trestního řádu různorodá práva. Vzhledem k náhradě újmy je důležitá možnost již od průběhu přípravného řízení dávat návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, či žádat od státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu a státního zástupce konajícího vyšetřování. Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu újmy způsobené trestným činem má vedle výše uvedených procesních práv ještě zejména tato práva:

Poškozený, který je obětí podle zákona o obětech trestných činů, může žádat v hlavním líčení, aby mohl učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to i v případě, že prohlášení učinil písemně. Dalším a velmi podstatným právem poškozeného, které bylo prozatím opomenuto je právo nechat se zastoupit zmocněncem.

Zastoupení poškozeného (oběti)

Poškozený může vykonávat svá práva v trestním řízení osobně nebo prostřednictvím zákonného zástupce, opatrovníka nebo zmocněnce. Pro efektivní uplatňování práv, a to zejména práva na náhradu škody nebo nemajetkové újmy je vhodné být zastoupen zmocněncem, který je právním profesionálem.^[7] Práva zmocněnce jsou upravena v § 51 trestního řádu, který stanoví, že zmocněnec poškozeného je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky. Je taktéž oprávněn účastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený, přičemž trestní řád stanovuje povinnost policejního orgánu v takovém případě zmocněnce o vyšetřovacích úkonech informovat.

Procesní postup soudu v adhezním řízení

Soud v adhezním řízení rozhoduje dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu a odsuzuje-li obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil, uloží v rozsudku obžalovanému, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, jestliže byl nárok včas uplatněn. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování.^[8]

- V návrhu musí být uveden důvod a výše nároku na náhradu uplatňované újmy. Důvod a výši uplatňovaného nároku je povinen poškozený doložit.
- K důvodům návrhu zpravidla postačí uvést, že skutkem, pro který je pachatel stíhán, byla poškozenému způsobena újma.
- Požadovanou částku může poškozený později upřesnit.
- Pro uplatnění výše nároku postačí uvedení takových údajů, z nichž je výše nároku zřejmá i bez bližšího vyčíslení.^[9]
- Výši uplatňovaného nároku na náhradu škody lze dokládat např. pomocí účetních dokladů,

lékařských zpráv apod.[10]

Při rozhodování soudu o uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy může mít vliv prohlášení oběti o dopadu trestného činu na život oběti, včetně příloh, které mohou obsahovat např. lékařské zprávy, doklady prokazující finanční dopad (včetně účetních dokladů), materiály osobního charakteru (např. dopisy), které mohou lépe vyjádřit, jak trestný čin ovlivnil život oběti.

Jestliže poškozený tento svůj nárok neuplatní, nemůže soud postupovat na základě zásady oficiality, protože zahájení adhezního řízení je na rozdíl od samotného řízení trestního ovládáno zásadou dispozicní. Stejně tak soud při rozhodování o nároku poškozeného nemůže postupovat způsobem „ultra petita partium“, tj. nemůže přiznat více, než bylo požadováno poškozeným.[11]

Ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu dává soudu možnost o nároku poškozeného rozhodnout odkazem na řízení občanskoprávní, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Tak může soud rozhodnout neposkytne-li provedené dokazování dostatečný podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení anebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení. Dle odst. 2 citovaného ustanovení soud odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem poškozeného se zbytkem nároku, jestliže mu nárok z jakékoli důvodu přizná jen zčásti.

Opravné prostředky proti rozhodnutí v adhezním řízení

Poškozený může napadnout rozhodnutí trestního soudu prvního stupně odvoláním právě a pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy, nebo z toho důvodu, že takový výrok nebyl učiněn, v důsledku porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku je výrok o náhradě škody vadný nebo nebyl učiněn vůbec, ne však pro nesprávnost výroku o vině.[12]

Mgr. Denisa Kartusová,
advokát

Mgr. Tomáš Vanča,
advokátní koncipient

[Advokátní kancelář Kartusová Legal](#)

Vodičkova 791/41
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777228557
e-mail: kartusova@kartusovalegal.cz

[1] ŠÁMAL, Pavel. NOVOTNÝ, Oto a kol. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 35.

[2] Pro zjednodušení v článku využíváme pojmu újmy souhrnně pro škodu v penězích, nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Občanský zákoník používá pojem újmy a rozlišuje újmu majetkovou (dříve škoda) a nemajetkovou. Pouze tedy zanedbáváme institut bezdůvodné obohacení, který se liší od újmy.

[3] V civilním řízení by soud musel nejdříve vyčkat pravomocného skončení trestní věci, což plyne z ustanovení § 83 odst. 1 občanského soudního řádu.

[4] PÚRY, František. § 228 [Náhrada škody nebo nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2830.

[5] K dřívější úpravě soukromého práva pak v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009-II. najdeme následující: „Škoda se i v trestním právu chápe obdobně jako v těch odvětvích práva, která upravují majetkové a závazkové vztahy včetně odpovědnosti za škodu, tj. v právu občanském nebo obchodním, protože trestní zákon ani trestní řád nijak specificky nedefinují pojem „škoda“ pro účely trestní odpovědnosti a trestního stíhání. Je to tedy újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného, je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a lze ji napravit – nedochází-li k naturální restituci – poskytnutím majetkového plnění, především peněz. Přitom se rozlišuje skutečná škoda a ušlý zisk (§ 442 odst. 1 obč. zák., § 379 obch. zák.).“

[6] PAŠEK, Martin. § 2894 [Škoda a nemajetková újma]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 8.

[7] Trestní řád počítá i s případy, kdy má poškozený nárok na bezplatnou právní pomoc zmocněnce či na pomoc za sníženou odměnu. Pokud je poškozený zároveň i zvláště zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestných činů a byla mu způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt může mu být po osvědčení bezplatná právní pomoc přiznána.

[8] Krajský soud v Plzni v usnesení sp. zn. 8 To 335/99 dne 6. 10. 1999 vyslovil závěr, že lhůta pro uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody uvedená v ustanovení věty druhé § 43 odst. 2 tr. ř. je lhůtou procesní, kterou trestní řád neumožňuje navrátit, a to ani v situaci, kdy soud prvního stupně nesplní povinnost uvedenou v ustanovení věty první § 198 odst. 2 tr. ř. a nevyrozumí poškozeného řádně a včas o konání (počátku) hlavního líčení.

[9] Avšak vyjádření poškozeného, že nárok na náhradu škody uplatňuje ve výši, která bude vyčíslena znalcem, nebo že se připojuje k trestnímu řízení ve smyslu § 43 trestního řádu, nelze považovat za řádné uplatnění nároku na náhradu škody podle § 43 odst. 3 trestního řádu. Srovnání rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002.

[10] Návrh na náhradu újmy je složitější, pokud jde o újmu nemajetkovou.

[11] PŮRY, František. § 228 [Náhrada škody nebo nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2833.

[12] Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 4 To 548/2002 k tomuto dodává, že odvolací právo ve smyslu § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu má pouze ten poškozený, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody řádně a včas. Nejsou-li tyto zákonné podmínky splněny, odvolací soud odvolání takového poškozeného zamítne podle § 253 odst. 1 trestního řádu jako podané osobou neoprávněnou.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Dokazování negativních skutečností ve sporném řízení](#)
- [Neoprávněný odběr elektřiny - překvapení vlastníka?](#)
- [Rodič u dítěte v nemocnici: právo na přítomnost neznamená bez dalšího právo na přespání na jip/jirp](#)
- [Pokuta za švarcsystém kurýrů Rohlíku potvrzena Ústavním soudem](#)
- [Metropolitní plán schválen. Je Váš projekt v bezpečí?](#)
- [Posouzení shody dle AI Act - zkušenosti z praxe](#)
- [Začínají soudy zohledňovat náklady podnikatelů při plnění právních povinností v oblasti e-commerce?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 35: Ručení za dluhy z podnikání u OSVČ a s.r.o.](#)
- [Bezpilotní systémy vlastní konstrukce v kategorii Specific: regulatorní požadavky a praktické aspekty](#)
- [Nefungující rozsah péče o dítě. Cesta přes využití terapie a dalších opatření podle ustanovení § 503 zákona o zvláštních řízeních soudních](#)
- [De iure traktor, de facto nákladní vozidlo, už ne tolik výhodná dualita](#)